

İmam Mâtürîdî

Nurettin Bey: “İmam Matüridi kimdir? Tanıtırmısınız?”

Mansur Muhammed bin Muhammed bin Mahmud el-Matürîdî, Semerkant şehrinin Matürid Köyünde doğdu. Hicrî 238 (M. 853)'de doğduğu kabul edilen Matürîdî'nin ölüm tarihi 333 (M. 944)'tür.

Ehl-i sünnet vel-cemaatın kelâm ilmindeki reisleri iki zattır. Bunlardan birisi Hanefî, diğeri Şafiî'dir. Hanefî olanı, Ebû Mensur Matürîdî, Şafiî olanı ise Ebü'l Hasen el-Eş'arî'dir. Her ikisi de bid'at ve dalâlet fırkalarına karşı Ehl-i sünnet itikadını savunmuşlar, ispat etmişler ve anlatmışlardır. Aralarında ilmî noktada bazı içtihat farkları vardır. Fakat bu farklar temelde değildir. Temelde her ikisi de ehl-i sünnettirler ve temel fikirlerde birleşmişlerdir.

İmam Matüridi, İmam-ı Azam Ebû Hanife'den naklen gelen inanç ve itikat bilgilerini ispat etti ve kitaplara geçirdi.

İslâm dünyasında hicrî ikinci asırdan itibaren bir taraftan akla dayanan felsefî ilimler tercüme ve telif yoluyla yayılırken, diğeryandan yine akli ifrat derecede ön planda tutan Mutezile ortaya çıkmış ve görüş ve kanaatlerini yaymaya başlamıştı. Buna karşılık itikat ve inanç konularını doğru biçimde ortaya koymak için yeni izah tarzlarına ihtiyaç vardı. Bu yeni izah tarzları nakle bağlı kalmakla birlikte akla da ehemmiyet vermeliydi. İşte farklı bölgelerde yetişen İmam Matüridi ile Ebu Hasan el-Eş'ari ehl-i sünnetin kelâm ilmini oluşturmuş, ehl-i sünnet itikadını dalâlet fırkalarına karşı korumuşlardır.

İmam Matüridî, Samaniler devletinin hâkim olduğu bir coğrafyada yetişti. Samaniler devleti (389/999) yıkılıncaya kadar ilim adamlarını korumuş ve onlara destek olmuştur.

İmam Matüridî, tahsilindeki ilmî silsile itibariyle İmam-ı Azam Ebû Hanife'nin görüşlerine ve onun mezhebine uyarak İmam-ı Azam'ın nakil yanında akla da büyük önem veren tutumunu benimsemiştir. Semerkant ve civarında Karamitiler, Şiîler ve Mu'tezile mezhebiyle mücadele etmiş ve büyük başarılar elde etmiştir. Doğuda Mutezile ile Matüridî mücadele ederken, çağdaşlarından el-Eş'arî de aynı zamanda

Irak'ta Mutezile ile mücadele etmiştir.

Eş'ari ile Matüridî'nin ilmî ihtilâfları

Matüridî, Eş'ârî ile birlikte ehl-i sünneti temsil etmesi ve temel fikirlerinde paralellik olmasına rağmen, aralarında ilmî bazı ihtilaflar mevcuttur.

Bu ihtilâfların başlıcaları şunlardır:

1. Cüz'î irade: Eş'arîlere göre cüz'î iradede meyletme gücü vardır ve bunu Allah yaratır. Fakat bu meyletme işindeki tasarruf yok hükmünde bir varsayımdır. Bu açıdan tasarruf kula verilebilir. Matüridîlere göre ise cüz'î iradede meyletme gücü yok hükmünde bir varsayımdan ibarettir. Dolayısıyla yaratılmış değildir. Çünkü gerçek bir varlığı yoktur. Allah, kul irade etmeden de yaratır; fakat Allah ihtiyârî olan işleri yaratmaya, kulların iradelerini sebep kılmıştır. İrademizin sebep olması da Allah'ın iradesiyledir. Bediüzzaman Hazretleri bu meyletme gücü ile tasarrufu aynı çerçevede ele alarak Maturidilerle Eş'arileri birleştirmiştir.¹

2. Allah'ı tanıma: Eş'ariler, Allah'ı tanımanın dinen vacip olduğunu söylerler. Matüridîler ise Allah'ı tanımanın aklen vacip olduğu fikrindedirler.

3. Tekvin (Kâinatı var etme): Eş'ariler tekvin'i fiil sıfatlarından saymışlardır. Matüridîler ise bu sıfatı, sübuti sıfatlardan saymışlardır.

4. İlliyet ve hikmet: Eş'ariler 'Allah'ın fiilleri için sebep aranamaz' der. Onun fiilleri hikmet ile bağlı da değildir. Çünkü Allah yaptığından sorumlu değildir. Sorumlu olan kullardır. Matüridîlere göre Allah abesten münezzehtir. Allah yaptıklarından elbette sorumlu değildir. Fakat Allah'ın fiilleri hikmeti icabı meydana gelir. Çünkü Allah Hakîm'dir, Alîm'dir. Allah tekvinî fiillerinde ve teklifî hükümlerinde hikmetini gösterdi ve irade etti.

5. Eş'arilere göre peygamberlik için erkeklik şart değildir, kadınlar da nebî olabilirler; Hz. Meryem, Hz. Âsiye, Hz. Sare, Hz. Hacer, Hz. Havva ve Hz. Musa'nın annesi nebîdirler.

Matüridîlere göre ise peygamberliğin şartlarından birisi erkek olmaktır. Kadınlar nebî olamazlar. Hz. Meryem, Hz. Asiye, Hz. Sare, Hz. Hacer, Hz. Havva ve Hz. Musa'nın annesine vahiy gelmiştir; ancak bu, onların nebî olduklarını göstermez.

6. İbadetin ifası: Eş'arilere göre Müslüman olmayanlar da ibadetle mükelleftirler. Matüridîlere göre ise, Müslüman olmayanlar ibadet ile mükellef değildirler. Onlar öncelikle Allah'a iman etmekle mükelleftirler.

Dipnotlar:

1- Sözlür, s. 759